

การศึกษารูปแบบการบริหารจัดการพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะของผู้เรียน
ในศตวรรษที่ 21 ตามบริบทอัตลักษณ์ท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม

Model of creative area management to enhance the characteristics of the students
in the 21st century according to the context of local identity
in Mahasarakham province

นิลรัตน์ โคตะ¹ เพชรี ขามช่วง² จันทราพร คำหา³ และพัชรา ศิลารักษ์⁴

Nilrat Kota¹ Petcharee Khamchuan² Chantaraporn Kamha³ and Phatchara Silarak⁴

¹สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดมหาสารคาม

¹Mahasarakham Provincial Education Office

e-mail : noinin41@gmail.com

²สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1

²Mahasarakham Primary Education Service Area 1

³สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดมหาสารคาม

³Mahasarakham Provincial Education Office

⁴คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

⁴Faculty of Education Chaiyaphum Rajabhat University

Received: October 26, 2021, Reviewed: November 2, 2021, Revised: November 10, 2021, Accepted: November 17, 2021

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานของสถานศึกษาในการเสริมสร้างคุณลักษณะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 2) เพื่อศึกษารูปแบบการบริหารจัดการพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ในการเสริมสร้างคุณลักษณะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ตามบริบทอัตลักษณ์ท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ โรงเรียนพยุภคภูมิวิทยาคาร จังหวัดมหาสารคาม กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ประชาชนและตัวแทนหน่วยงานในพื้นที่ ระยะเวลาในการศึกษา 1 ตุลาคม 2560–30 กันยายน 2563 เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม 1 ฉบับ โดยแบ่งเป็นฉบับย่อย 5 ฉบับ ผลการวิจัย พบว่า

1. สภาพการดำเนินงานของสถานศึกษาในการเสริมสร้างคุณลักษณะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 พบว่า มีการจัดทำโครงการรองรับและต่อยอดการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ ทีมงานเข้มแข็งและมีแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน ปัจจัยที่ทำให้ประสบผลสำเร็จ คือ โรงเรียนมีฐานการเรียนรู้ประวัติศาสตร์จากทีมวิทยากรจากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม บุคลากรให้ความร่วมมือ ต้องการการสร้างสรรค์การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้

2. รูปแบบการบริหารจัดการพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ตามบริบทอัตลักษณ์ท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม มีหลักการและแนวคิดตามรูปแบบ “พลังโมเดล (PALANG-MODEL)” มี 6 ขั้นตอน ประกอบด้วย ร่วมวางแผน (Plan) ประสานเครือข่าย (Area Coordination) จัดค่ายแหล่งเรียนรู้ (Learning Source Camp) บูรณาการหลากหลาย (All Around Integration) กระจายสู่ชุมชน (Needs Community) และ ประเมินผลเพื่อพัฒนา (Growth Evaluation)
คำสำคัญ: พื้นที่เชิงสร้างสรรค์ อัตลักษณ์ท้องถิ่น การบริหารจัดการ

Abstract

This research aims to study a creative area management model to enhance the characteristics of the students in the 21st-century according to the local identity in Mahasarakham Province. Area based in this study is Phayakkaphum Wittayakan School, Mahasarakham Province. Key participants are teachers, students, parents, wisdom, and representatives of local authorities. The period of this study is from 1 October 2017–30 September 2020. The instrument is a questionnaire. Devided into five-set questionnaires. The results reveal as follows:

1. The management of the school shows that the school organizes the project to support and build on knowledge for the departments. The team has strengths and clear operational guidelines. Success factors are the school has a base learning on history with a team speakers of Maha sarakham University, personnel cooperation, the need of creating a community-based learning center as a learning resource.

2. The creative-area management model to enhance the characteristics of 21st-century learners according to the local identity context of Mahasarakham Province has the principles and concepts in accordance with the "PALANG-MODEL" as follows: plan, area coordination, learning source camp, all around integration, needs community and growth evaluation.

Keywords: creative area, local identity, management

บทนำ

โลกาภิวัตน์ (Globalization) เป็นกระบวนการที่เกิดจากการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร ซึ่งทำให้เกิดการถ่ายทอดความรู้ ข้อมูลข่าวสาร ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม จากซีกโลกหนึ่งไปยังส่วนต่างๆ ด้วยความรวดเร็ว ประเทศไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาประเทศตามแนวคิดของเศรษฐกิจใหม่ ได้กำหนดนโยบายและกลยุทธ์ในการพัฒนาประเทศเพื่อรองรับกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกดังกล่าว เร่งสร้างภูมิคุ้มกันในประเทศให้เข้มแข็ง เพื่อเตรียมความ

พร้อมให้แก่คน สังคม และระบบเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม สอดแทรกการพัฒนาคนด้วยกระบวนการเรียนรู้ที่เสริมสร้างวัฒนธรรมการแก้ปัญหา พัฒนาทักษะให้คนมีการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต ต่อยอดสู่การสร้างนวัตกรรมที่เกิดจากการฝึกฝน สร้างจิตสำนึกให้คนไทยมีความรับผิดชอบต่อสังคม เคารพกฎหมาย หลักสิทธิมนุษยชน สร้างค่านิยมการผลิตและบริการที่รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม อีกทั้งในยุคแห่งโลกาภิวัตน์ที่เข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ได้ผลักดันให้สังคมโลกและคนทุกคนต้องเร่งปรับตัวและพัฒนาตนเองให้พร้อมเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างรวดเร็วและซับซ้อน ใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนา สร้างโอกาสและความมั่นคงให้แก่ชีวิตทั้งระดับปัจเจก ชุมชนและองค์กร เป็นกระบวนการเสริมสร้างพลังปัญญาและทักษะ ให้ประชาชนร่วมขับเคลื่อนประเทศไปข้างหน้าได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน การพัฒนาดังกล่าวจะต้องควบคู่ไปกับการมีพื้นฐานทุนทางสังคมที่ประกอบไปด้วยหลักธรรมทางศาสนา สำนึกในท้องถิ่น ภูมิปัญญา ทรัพยากรบุคคลและเครือข่ายบุคคล ตลอดจนทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิตทางวัฒนธรรม เอกลักษณ์ อัตลักษณ์ของชุมชน และความเอื้ออาทร ซึ่งทุนทางสังคม และทุนทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีเสน่ห์ของความเป็นไทยเหล่านี้ เป็นเสถียรภาพและช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ ในเรื่องของการท่องเที่ยว ที่เป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาทสำคัญอย่างหนึ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ดังนั้นหากไม่คำนึง และรักษาทุนทางสังคม กับทุนทางวัฒนธรรมที่เราอยู่ ปล่อยให้สูญเสียด้านการถ่ายทอดสืบสานต่อจากรุ่นสู่รุ่น และรับเอาวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามาปรุงแต่งผสมผสาน จนถูกตัดแต่งลดทอนคุณค่าของวัฒนธรรมไทย อาจทำให้สูญเสียบรรยากาศอันดีในเวลานี้ และนำไปสู่สังคม ชุมชนที่อ่อนแอ และอาจล่มสลายได้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ได้บัญญัติความมุ่งหมายและหลักการของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการเป็นหน่วยงานที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน ยกกระดานการศึกษาและการเรียนรู้ให้มีคุณภาพเท่าเทียมและทั่วถึง ควบคู่กับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ในทุกๆ เรื่องที่เกี่ยวข้อง โดยคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อชุมชน สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดความสมดุลและการพัฒนาที่ยั่งยืน กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ตั้งอยู่ในระดับจังหวัด และรับผิดชอบปฏิบัติการของกระทรวงศึกษาธิการในระดับพื้นที่ ทำหน้าที่ขับเคลื่อนการศึกษาในระดับจังหวัด โดยการอำนวยความสะดวก ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาการศึกษาแบบร่วมมือและบูรณาการกับหน่วยงานในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานอื่นหรือภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่นั้นๆ ให้เชื่อมโยงและสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศ นโยบายและยุทธศาสตร์ของกระทรวงศึกษาธิการและยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัด รวมทั้งการพัฒนาด้านอื่นๆ ในพื้นที่รับผิดชอบ โดยยึดการมีส่วนร่วมและประโยชน์สุขของประชาชนเป็นหลัก ได้คำนึงและตระหนักถึงการไม่เล็งเห็นถึงความสำคัญและการพัฒนาทุนทางสังคม และทุนทางธรรมชาติที่โดดเด่น งดงาม มีเสน่ห์ในแต่ละพื้นที่ที่มีคุณค่าอย่างยั่งยืนต่อเนื่องของการสำนึกในท้องถิ่น ภูมิปัญญา วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี

วัฒนธรรมอันดีงาม อันเป็นอัตลักษณ์ที่ทรงคุณค่าของแต่ละพื้นที่ ตลอดจนการอนุรักษ์ถ่ายทอด สืบสานให้คงอยู่ต่อไป (สำนักงานศึกษาธิการภาค12. 2564)

ในการนี้เพื่อให้เกิดการสนับสนุน และส่งเสริมการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยจึงมีความสนใจและมุ่งมั่นที่จะสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารจัดการพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ตามบริบทอัตลักษณ์ท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมสนับสนุนระบบการจัดการเรียนรู้ในท้องถิ่น บนพื้นฐานความแตกต่างของบริบทสังคมวัฒนธรรมที่หลากหลาย โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ร่วมกันพัฒนางานและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน มีอิสระในการกำหนดเป้าหมายการปฏิบัติงานและเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินงานพัฒนาองค์กร ลดความรู้สึกรังเกียจผู้อื่น แสวงหาความรู้ใหม่ ขยายผลและเผยแพร่ผลการปฏิบัติงานร่วมกัน สร้างเครือข่ายชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และมุ่งพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ได้มาตรฐาน การศึกษาชาติ ส่งเสริมให้ครูมีความรู้ความสามารถ พัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างหลากหลายและต่อเนื่อง เหมาะสมกับธรรมชาติและความต้องการของผู้เรียนและสอดคล้องกับเป้าหมายการจัดการศึกษาในการพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักคิดและศึกษาหาความรู้และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง เป็นแนวทางการดำเนินงานขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในหน่วยงาน/สถานศึกษาอื่นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานของสถานศึกษาในการเสริมสร้างคุณลักษณะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21
2. เพื่อศึกษารูปแบบการบริหารจัดการพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ในการเสริมสร้างคุณลักษณะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ตามบริบทอัตลักษณ์ท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม

วิธีการวิจัย

การศึกษารูปแบบการบริหารจัดการพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ตามบริบทอัตลักษณ์ท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม ครั้งนี้ เป็นการประยุกต์จากวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) โดยกำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัย 4 ระยะ ตามบริบทพื้นที่ที่ดำเนินการ ดังนี้

ระยะที่ 1 การวางแผนการดำเนินงาน

1. ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน แหล่งเรียนรู้ สถานศึกษาในพื้นที่ที่จะเข้าร่วมวิจัยในการพัฒนาแก่นนำเยาวชนการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ตามบริบทอัตลักษณ์ของท้องถิ่น/กลุ่มจังหวัด
2. คัดเลือกสถานศึกษาเข้าร่วมวิจัย โดยผู้บริหาร ครู เห็นความสำคัญ มีความพร้อมและมีความต้องการที่จะร่วมวิจัย

3. สรรหากัลยาณมิตร (Mentors) ที่จะมาร่วมขับเคลื่อนการดำเนินงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ทีมวิจัยจากสำนักงานศึกษาธิการภาค 12 จำนวน 15 คน ศึกษาพิเศษที่รับผิดชอบการขับเคลื่อนการพัฒนาหลักสูตรเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 จากสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดมหาสารคาม กาฬสินธุ์ ร้อยเอ็ด และขอนแก่น รวมจำนวน 8 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง

ระยะที่ 2 การดำเนินการ

1. ลงพื้นที่ศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนในห้องเรียน และสภาพการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษา

2. จัดประชุมปฏิบัติการเพื่อสร้างการรับรู้แนวทางการดำเนินงานให้กับผู้ร่วมวิจัย ผู้บริหารสถานศึกษา ครู เยวชนแกนนำ ปราชญ์ชุมชนหรือตัวแทนชุมชน คณะทำงาน

3. จัดประชุมเพื่อสืบค้นเรื่องราวอัตลักษณ์ของชุมชน ระหว่างแกนนำเยวชน ผู้นำชุมชน ผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ศึกษาพิเศษสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 3 คนและศึกษาพิเศษสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 จำนวน 2 คน นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ซึ่งเป็นแกนนำเยวชน จำนวน 50 คน ปราชญ์ชุมชนหรือตัวแทนชุมชน จำนวน 10 คน ครู จำนวน 60 คน ผู้บริหารสถานศึกษา/รองผู้บริหารสถานศึกษา รวมจำนวน 5 คน

ระยะที่ 3 สรุป สะท้อนผลการดำเนินงาน

1. จัดนิทรรศการแสดงผลงาน ถอดบทเรียน ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างกัลยาณมิตร คณะทำงาน ผู้บริหาร ครู เยวชนแกนนำและตัวแทนชุมชน สรุปและประเมินผล การเรียนรู้โดยกิจกรรม (Reflection and AAR)

2. สรุปและรายงานผลการดำเนินงานกลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ศึกษาพิเศษสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 3 คน นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ซึ่งเป็นแกนนำเยวชน จำนวน 50 คน ปราชญ์ชุมชนหรือตัวแทนชุมชน จำนวน 5 คน พัฒนาการอำเภอ 1 คน นายอำเภอ 1 คน ครู จำนวน 60 คน ผู้บริหารสถานศึกษา/รองผู้บริหารสถานศึกษา รวมจำนวน 5 คน

ระยะที่ 4 ศึกษารูปแบบการบริหารจัดการพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ตามบริบทอัตลักษณ์ท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม

1. ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการพื้นที่เชิงสร้างสรรค์
2. ลงพื้นที่ศึกษาสภาพการบริหารจัดการพื้นที่ด้านการศึกษา ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน
3. จัดประชุมเพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาสู่การบริหารจัดการพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของสถานศึกษา
4. ประชุมสังเคราะห์รูปแบบการบริหารจัดการพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ตามบริบทอัตลักษณ์ท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม

5. นำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ตามบริบทอัตลักษณ์ท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม

กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ศึกษานิเทศก์จากสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดมหาสารคาม ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ และขอนแก่น รวมจำนวน 8 คน ตัวแทนเยาวชนแกนนำ จำนวน 5 คน ตัวแทนปราชญ์ชุมชนหรือ ตัวแทนชุมชน จำนวน 5 คน ครู ตัวแทนจำนวน 5 คน ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 1 คน

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ โรงเรียนพยุภคภูมิวิทยาคาร อำเภอพยุภคภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ระยะเวลาในการศึกษา 1 ตุลาคม 2560 – 30 กันยายน 2563

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามสัมภาษณ์ เรื่อง การพัฒนาการบริหารจัดการพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม จำนวน 1 ฉบับ โดยแบ่งเป็นฉบับย่อย 5 ฉบับ ได้แก่ ฉบับที่ 1 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ฉบับที่ 2 ครูผู้สอน ฉบับที่ 3 ผู้นำชุมชน ฉบับที่ 4 นักเรียนแกนนำเยาวชน ฉบับที่ 5 ผู้ปกครอง มีค่าความสอดคล้องเหมาะสม (IOC) เท่ากับ 4.6

วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

การศึกษารูปแบบการบริหารจัดการพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะของผู้เรียนใน ศตวรรษที่ 21 ตามบริบทอัตลักษณ์ท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม สรุปและอภิปรายผล ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพการดำเนินงานของสถานศึกษาในการเสริมสร้างคุณลักษณะของผู้เรียนใน ศตวรรษที่ 21 พบว่า บุคลากรในโรงเรียน มีความมุ่งมั่นและยินดีให้ความร่วมมือในการดำเนินงาน ซึ่งโรงเรียนได้ต่อยอด และขับเคลื่อนการดำเนินงานของปีการศึกษาที่ผ่านมาอย่างต่อเนื่อง มีการจัดทำ โครงการบรรจุไว้ในแผนปฏิบัติการของโรงเรียน มีแนวทางจัดการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ ต่อยอดทุกกลุ่มสาระ ร่วมกิจกรรมชุมชน มีทีมงานที่เข้มแข็งและมีแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน ผู้ร่วมขับเคลื่อนทุกคนมีความ พึงพอใจ กิจกรรมที่อยากให้เกิดและควรดำเนินการ คือ การสร้างศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยชุมชน จัด กิจกรรมต่างๆ มีฐานการเรียนรู้ มีคู่มือ มีเอกสารให้ความรู้ มีขั้นตอนการดำเนินงานในการจัดการเรียนรู้ มี วัสดุอุปกรณ์สำหรับการฝึกปฏิบัติเพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้และลงมือทำ

2. ผลการศึกษารูปแบบการบริหารจัดการพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะของ ผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ตามบริบทอัตลักษณ์ท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม พบว่า รูปแบบการบริหารจัดการ พื้นที่เชิงสร้างสรรค์ เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ตามบริบทอัตลักษณ์ท้องถิ่น จังหวัดมหาสารคาม ได้ประยุกต์จากวงจรปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งมีหลักการและแนวคิดตามรูปแบบที่ เรียกว่า “พลังโมเดล (PALANG-MODEL)” 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. ร่วมวางแผน (Plan) หมายถึง กระบวนการมีส่วนร่วมในการประชุม วางแผน สร้างการรับรู้ วิเคราะห์นโยบาย มอบหมายหน้าที่ให้กับบุคลากรที่รับผิดชอบ เขียนโครงการโดยครอบคลุมด้าน งบประมาณ บุคลากร ทรัพยากร การบริหารจัดการและเทคโนโลยีสารสนเทศ แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อ ดำเนินงานตามโครงการ

2. ประสานเครือข่าย (Area Coordination) หมายถึง การติดต่อประสานงานกับผู้ที่มี

ส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ (พัฒนาการอำเภอ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เทศบาล) หน่วยงานเอกชน (พ่อค้า รัฐวิสาหกิจ) บ้าน (ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน) วัด (วัดพยัคฆภูมิวราราม วัดทองนพคุณ และวัดพระธาตุอินทร์แปลง) โรงเรียน (โรงเรียนพยัคฆภูมิวิทยาคารและโรงเรียนในเขตอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย) โดยประสานความร่วมมือตามโครงการ

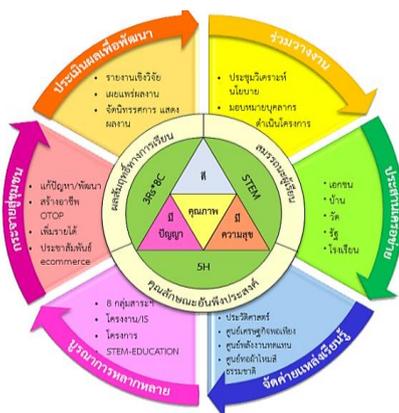
3. จัดค่ายแหล่งเรียนรู้ (Learning Source Camp) หมายถึง การจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยใช้แหล่งเรียนรู้เป็นฐาน ในรูปแบบของการจัดค่าย ที่มีกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้รูปแบบ Active learning โดยใช้แหล่งเรียนรู้ได้ แก่ แหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแหล่งเรียนรู้เกษตรอินทรีย์โดยใช้รูปแบบพลังงานทดแทน และแหล่งเรียนรู้ทอผ้าไหมย้อมสีธรรมชาติจากไม้มุงคบ้านโคกล่าม โดยกระบวนการกลุ่มที่มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ชัดเจน ได้แก่ สัมภาษณ์ จัดบันทึก ถ่ายคลิปวิดีโอ ถ่ายภาพเคลื่อนไหว และจัดกระบวนการเรียนรู้ตามขั้นตอนดังนี้ กระบวนการเรียนรู้ที่ 1 : แนวทางการเก็บข้อมูลและรวบรวมข้อมูล กระบวนการเรียนรู้ที่ 2 : แนวทางการจัดทำสื่อวีดิทัศน์และเทคนิคการถ่ายภาพ กระบวนการเรียนรู้ที่ 3 : การฝึกปฏิบัติการเรียนรู้ในพื้นที่จริงจากแหล่งเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ที่ 4 : ไตร่ตรอง และทบทวนหลังการฝึกปฏิบัติ กระบวนการเรียนรู้ที่ 5 : แลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากการเรียนรู้ร่วมกันและนำเสนอข้อมูล

4. บูรณาการหลากหลาย (All Around Integration) หมายถึง การนำองค์ความรู้ที่ได้จากการจัดกิจกรรมการจัดค่ายแหล่งเรียนรู้ อาทิ ข้อสังเกตหรือข้อค้นพบ สภาพปัญหาและวิธีการแก้ไข ไปเชื่อมโยงในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ได้แก่ การทำโครงการ การศึกษาค้นคว้าอิสระ การทำกิจกรรมหรือโครงการ STEM-EDUCATION การสร้างสรรค์นวัตกรรม การสร้างงาน และการสร้างอาชีพ

5. กระจายสู่ชุมชน (Needs Community) หมายถึง การนำผลงานที่ได้จากการบูรณาการนำไปใช้แก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน เกิดสินค้า OTOP นำไปสู่การสร้างอาชีพ เพิ่มรายได้ และต่อยอดไปสู่ E-Commerce ทั้งผู้เรียนและชุมชน

6. ประเมินผลเพื่อพัฒนา (Growth Evaluation) หมายถึง การรายงานผลการดำเนินงานในรูปแบบวิจัยเชิงคุณภาพ และการเผยแพร่ผลงานในรูปแบบการจัดนิทรรศการนำเสนอผลงาน และส่งผลงานรับการประเมินเพื่อสนองนโยบายของสำนักงานเขตพื้นที่

ภาพที่ 1 รูปแบบการบริหารจัดการพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ โรงเรียนพยัคฆภูมิ

PALANG-Model

P = plan รวมวางแผน

A = area coordination ประสานเครือข่าย

L = learning source camp จัดค่ายแหล่งเรียนรู้

A = all around integration บูรณาการหลากหลาย

N = needs community กระจายสู่ชุมชน

G = growth evaluation ประเมินผลเพื่อพัฒนา

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพการดำเนินงานของสถานศึกษา พบว่า บุคลากรในโรงเรียน มีความมุ่งมั่นและยินดีให้ความร่วมมือในการดำเนินงาน ซึ่งโรงเรียนได้ต่อยอดและขับเคลื่อนการดำเนินงานของปีการศึกษาที่ผ่านมาอย่างต่อเนื่อง มีการจัดทำโครงการบรรจุไว้ในแผนปฏิบัติการของโรงเรียน มีแนวทางจัดการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระต่อยอดทุกกลุ่มสาระ ร่วมกิจกรรมชุมชน มีทีมงานที่เข้มแข็งและมีแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน ผู้ร่วมขับเคลื่อนทุกคนมีความพึงพอใจ เป็นเพราะว่าบุคลากรในสถานศึกษามีความพร้อม มีความตระหนักและมีฐานข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ ซึ่งจะทำให้ต่อยอดการดำเนินงานได้อย่างดี โดยปัจจัยเบื้องต้นที่ทำให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จ คือ โรงเรียนมีฐานการเรียนรู้ประวัติศาสตร์จากทีมวิทยากรจากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม มีการประสานสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน อีกทั้งหน่วยงานทุกภาคส่วนมีการหนุนเสริม มีกิจกรรมร่วมกับชุมชนอยู่เสมอ ประชาชนมีความสามารถเฉพาะทางและมีกลุ่มของดีชุมชนอย่างหลากหลาย

2. รูปแบบการบริหารจัดการพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ตามบริบทอัตลักษณ์ท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม เป็นวิถีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best practice) มีหลักการและแนวคิดตามรูปแบบ ที่เรียกว่า “พลังโมเดล (PALANG-MODEL)” สามารถนำไปใช้เป็นแบบอย่างในการพัฒนาการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นเพราะว่าการดำเนินงานบริหารจัดการพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ตามบริบทอัตลักษณ์ท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม มีกรอบการดำเนินงานชัดเจน มีกระบวนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบในทุกขั้นตอน สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ สุวิมล โพธิ์กลิ่น (2549) ศิริพร ต้นตียมมาศ (2550) ปฐมพงศ์ รินศรี (2551) วิชัย แสงศรี (2552) จำนง แจ่มจันทร์วงษ์ (2552, 2553) พิสิฐ เทพไกรวัล (2554) และอภิชัย กรมเมือง (2554) ที่ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการบริหารเครือข่ายในด้านการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ที่พบว่าเครือข่ายความร่วมมือประกอบด้วยแกนนำ ผู้นำเครือข่าย สมาชิกเครือข่าย บทบาท/ภาระหน้าที่ การมีส่วนร่วมของสมาชิก การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน การติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน มีกระบวนการปฏิบัติงานของเครือข่าย มีการใช้วิทยากรท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำทางศาสนา ร่วมกันจัดสร้างหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมอาชีพในชุมชน บทบาทหน้าที่ของสมาชิกคำนึงถึงความเสมอภาคในการทำงานเน้นความสำคัญ เป้าหมายและประโยชน์ที่ได้จากความสำเร็จของงาน เน้นการมีส่วนร่วมของของคนในชุมชนให้มากที่สุด ให้บุคคลภายนอกร่วมตรวจสอบเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการทำงานเชิงรุก ประสานงานกับกลุ่มเครือข่ายต่างๆ เพื่อเพิ่มการประชาสัมพันธ์สร้างชื่อเสียงให้กับชุมชน จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนร่วมกัน โดยมีปัจจัยนำเข้า ได้แก่ สถาบันหลัก ประกอบด้วย โรงเรียน บ้าน วัด สถาบันศาสนาอื่น หน่วยงานทางการศึกษา และหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง บุคลากรหลัก ประกอบด้วย องค์กรคณะบุคคลในสถานศึกษา ผู้บริหาร คณะครู นักเรียน ชุมชน และผู้ปกครอง ระบบหลัก ประกอบด้วย การพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การดูแลช่วยเหลือนักเรียน การประกันคุณภาพการศึกษา การจัดสรรงบประมาณ เทคโนโลยี

สารสนเทศ การติดตามและประเมินผล และการสื่อสาร การบริหารแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย การตัดสินใจ การปฏิบัติการ การรักษาผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผลความสำเร็จของการบริหารจัดการเครื่องช่วยพหุภาคี ศึกษาและทบทวนผลการดำเนินงานของเครื่องช่วยในสถานศึกษา ซึ่งในด้านของผลผลิต ประสิทธิภาพของรูปแบบการบริหารส่งผลต่อสถานศึกษา ครู นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน ทั้งในด้านคุณภาพของโรงเรียนที่ได้มาตรฐาน ผู้บริหารมีทักษะในการจัดการสร้างความสัมพันธ์และส่งเสริมการบริหารแบบมีส่วนร่วม ครูมีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ผู้ปกครอง ชุมชนเข้าใจและให้ความร่วมมือในการพัฒนาโรงเรียน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีความพึงพอใจและให้การสนับสนุน และสอดคล้องกับออร์วิช บี และอีวานส์ (Norwich B. & Evans, 2007) ที่พบว่า มีหลากหลายวิธีการที่จะทำให้เกิดความร่วมมือในการให้ความช่วยเหลือเป็นพิเศษด้านการศึกษา ซึ่งหลักการเบื้องต้นของความร่วมมือระหว่างโรงเรียนที่เกิดสัมฤทธิ์ผลจะมีประโยชน์ต่อผู้สนใจในการพัฒนาและผดุงไว้ซึ่งความช่วยเหลือพิเศษทางด้านการศึกษา ส่งผลให้มีการตื่นตัวในการปรับโครงสร้างพื้นฐานในการให้บริการด้านการศึกษา โดยให้ความสำคัญกับระบบเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและการผสมผสานความคิด ซึ่งมีความจำเป็นในสถานการณ์ปัจจุบัน และที่สำคัญคือการสร้างเครือข่ายความร่วมมือจะมีองค์ประกอบที่เกิดขึ้นในเวลาที่เหมาะสม ในขณะเดียวกันให้คำนึงถึงความเสี่ยงและข้อจำกัดของเครือข่ายด้วย ซึ่งรูปแบบการบริหารจัดการพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ตามบริบทอัตลักษณ์ท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม “พลังโมเดล (PALANG-MODEL)” นี้ มีรูปแบบและขั้นตอนการดำเนินงานที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ได้แก่ คุณภาพสถานศึกษา คุณภาพนักเรียน คุณภาพสังคม มีผลงานเป็นที่ประจักษ์ ซึ่งในการดำเนินงานจะต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยความร่วมมือของทุกภาคส่วนในสังคมอันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและหน่วยงานระดับนโยบายควรสนับสนุนทรัพยากรการบริหารให้เหมาะสมและเพียงพอต่อความต้องการของสถานศึกษา
2. สถานศึกษาควรมีการระดมสรรพกำลังในการบริหารจัดการทรัพยากรแบบมีส่วนร่วม
3. จัดโครงการหรือกิจกรรมในการพัฒนาสถานศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการในการทำงานแบบมีส่วนร่วมกับภาคีเครือข่าย
4. สถานศึกษาควรมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิใจในความเป็นไทยบนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืน
5. ส่งเสริมให้เกิดการบูรณาการในการทำงานร่วมกันกับชุมชนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. ควรมีการศึกษาแนวทางการพัฒนาผู้เรียนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัตลักษณ์ท้องถิ่น
2. ควรมีการศึกษารูปแบบการพัฒนาผู้เรียนเพื่อส่งเสริมการเป็นผู้ประกอบการด้วยเทคโนโลยี

3. ควรมีการพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- จำนง แจ่มจันทร์วงษ์. (2552). รูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายพหุภาคี เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. ปรินญาศึกษาศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษาและผู้นำ การเปลี่ยนแปลง มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย.
- _____. (2553). การพัฒนารูปแบบการบริหารระบบเครือข่าย เพื่อส่งเสริมคุณภาพการศึกษาใน สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ ปรินญาครุศาสตรดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปฐมพงษ์ รินศรี. (2551). การพัฒนาการบริหารงานกลุ่มเครือข่ายโรงเรียนขนาดเล็ก สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาลำปาง เขต 1. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พิสิฐ เทพไกรวัล. (2554). การพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อคุณภาพการจัดการศึกษาใน โรงเรียนประถมศึกษานขนาดเล็ก. วิทยานิพนธ์ปรินญาปรัชญาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วิชัย แสงศรี. (2552). การศึกษาวิเคราะห์และพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายสถานศึกษา ในเขตชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วิทยานิพนธ์ปรินญาครุศาสตรดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาการ บริหารการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิมล โพธิ์กลิ่น. (2549). การพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการ เพื่อพัฒนาคุณภาพ การศึกษา ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานขนาดเล็ก. วิทยานิพนธ์ ปรินญาการศึกษาดุสิตบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สำนักงานศึกษาธิการภาค12. (2564). การพัฒนาการบริหารจัดการพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการ มีส่วนร่วม. ขอนแก่น หจก.ขอนแก่นการพิมพ์.
- อภิชัย กรมเมือง. (2549) การศึกษารูปแบบการบริหารจัดการศึกษา ด้านการบริหารงานวิชาการ โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศุบลราชธานี เขต 1. อุบลราชธานี : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศุบลราชธานี เขต 1.
- Norwich B. & Evans. (2007). Cluster : Inter-school collaboration in meeting special educational Needs in ordinary schools. [online]. Available from:<http://www.ebscohot.com/ehost/detail?vid=13&hid=3b84db3b-45f9> [Accessed April 30, 2008].